

Nieuwsbrief 7

5de jaargang, september 2009

Colofon

In het innovatienetwerk Waardewerken werken pioniers op het gebied van multifunctionele landbouw samen met onderzoekers van Wageningen UR aan de uitdaging om de multifunctionele landbouw verder te versterken en te ontwikkelen tot een professionele en volwaardige sector. Dit alles vraagt maatwerk in beleid en onderzoek, in samenspel met bevlogen ondernemers. Waardewerken wordt gefinancierd door het ministerie van LNV.

Persoonlijk aanmelden voor deze nieuwsbrief kan door een mail te sturen naar info@waardewerken.nl. Klik [hier](#) als u deze nieuwsbrief niet meer wenst te ontvangen.

Onderwerpen in dit nummer

	Bedrijfsreportage Ridammerhoeve	1
	Verslag Waardewerken 2-daagse	3
	Vernieuwing netwerk Waardewerken	4
	Waardewerkenprojecten	4
	o Boergroep	4
	o Praktijkstages	4
	o MAER	5
	o Organisatievormen MFL	5
	o Nieuwe kansenscanner	6
	o Regionale ontmoetingen	6
	Waardewerken en de Task Force	6

Bedrijfsreportage Ridammerhoeve

De geitenboerderij in het Amsterdamse Bos

Eind jaren '80 wilden we (Willem Dam en Corine Riteco) graag een melkgeitenbedrijf beginnen. Maar hoe doe je dit als er geen familiebedrijf is en je eigen vermogen beperkt is.

We schreven een bedrijfsplan waarin biologische landbouw en maatschappelijke functies (openstelling voor publiek en educatie) centraal stonden en stuurden dit naar een aantal gemeenten in het westen van het land. Enkelen toonden belangstelling voor het plan.

De gemeente Amsterdam en vooral de beheerder van het Amsterdamse Bos toonden zich het meest behulpzaam. Hier kregen we 8,5 ha grond tot onze beschikking. Na anderhalf jaar waren de vergunningen rond en konden we beginnen met bouwen. Met behulp van een borgstelling van de familie hebben we de financiering rond gekregen.

Met veel creativiteit en doe-het-zelf werk hebben we het bedrijf opgebouwd. In Eemnes stond een grote houten gemeenteloods, waar zo'n 40 meter tussenuit gehaald werd omdat er een weg moest komen. Dit gedeelte hebben we opgekocht en zelf neergezet en omgebouwd tot stal. Willem heeft zelf de voerhekken gemaakt. In een stalletje in de Nijmeegse Ooijpolder werden de eerste geitenlammeren opgefokt. In oktober 1988 waren we klaar en konden de geiten er in. De opening werd verricht door wethouder Rick ten Have van de gemeente Amsterdam.

De geiten (momenteel 120 stuks) stonden nu in een prachtige stal. Zelf woonden we in een container. Corine bleef de eerste drie jaar buitenshuis bij een computerbedrijf werken. Dit inkomen was hard nodig.

We begonnen met het aanbieden van een breed sortiment van geitenproducten; melk, diverse soorten kaas, yoghurt, karnemelk, boter en vlees in de boerderijwinkel. De melkverwerking werd gedemonstreerd in de kaaskelder. Dit is een open ruimte met aan de ene kant productverwerking en aan de andere kant een deel waar de bezoekers kunnen zitten. Deze ruimte heeft ons veel hoofdbreken gekost. Steeds weer kwamen er strengere eisen ten aanzien van de

productverwerking en waren we genoodzaakt om publiek en productverwerking te scheiden.

Vanaf het begin bleek een bezoek aan ons bedrijf een aantrekkelijk uitje voor Amsterdam en omgeving te zijn. Iedereen nam zijn eigen thermoskan met koffie mee. We hebben dus al snel een koffiemachine aangeschaft en zijn begonnen met het maken van geitenijs. Dit is in de loop der jaren na diverse verbouwingen uitgebreid tot een complete lunchroom.

Om het bedrijf nog aantrekkelijker te maken voor bezoekers zijn we kippen, zoogkoeien, een paard, een pony en varkens gaan houden. Met de kippen doen we mee aan 'Adopteer een kip'. Via een webcam kunnen de adoptieouders de verrichtingen van hun kip volgen.

Kinderen de geitjes te laten voeren met een flesje melk was een gouden idee van Willem. Ik denk dat er geen kind weggaat zonder een flesje melk te voeren. Ook kinderfeestjes bleek een gat in de markt.

Al snel hadden ook scholen onze boerderij ontdekt. Deze kwamen eerst nog onaangekondigd op bezoek; later hebben we voor hen een praktijkles ontwikkeld. Om nog meer en nog professioneler klassen te ontvangen zijn we momenteel een educatiegebouw aan het bouwen. Hierin komt ook een nieuwe ruimte voor de varkens en een stal voor oud Hollandse koeienrassen. Wij werken als educatieboerderij aan certificatie en doen met vijftien andere boerderijen rond Amsterdam mee aan het samenwerkingsverband 'boerderijeducatie Amsterdam'.

Bijna vanaf het begin kregen we verzoeken om kinderen en volwassenen uit gezinsvervangende tehuizen, speciaal onderwijs en zorginstellingen te laten 'meewerken' op ons bedrijf. De eerste jaren was dit nog op vrijwillige basis, inmiddels zijn we een officiële zorgboerderij die werkt volgens het Kwaliteitssysteem Zorgboerderijen en die plaats biedt aan maximaal zeven deelnemers per dag.

Inmiddels hebben we vijf mensen in vaste dienst, 25 oproepkrachten en een aantal vrijwilligers en ontvangen we 250.000 bezoekers per jaar. Bij de start in 1988 waren we één van de grootste geitenbedrijven in Nederland. Vandaag de dag één van de kleinsten. Toch is ons bedrijf rendabel omdat we kwalitatief hoogwaardige producten maken en die zelf verkopen.

Er bleek zoveel mogelijk te zijn op ons bedrijf met zijn unieke ligging in het Amsterdamse Bos. Dit is ook onze valkuil. Er zijn zoveel mensen die iets van je willen weten, samen willen doen, iets organiseren etc. Het is voor ons een uitdaging om de zaken zodanig te organiseren dat we hiermee goed om kunnen gaan. We zijn nu allebei vijftig en hebben toch in ons achterhoofd dat we een goed verkoopbaar bedrijf willen achterlaten, eventueel voor

onze kinderen. We willen het ons wel makkelijker maken om plannen voor een leven naast de boerderij te ontplooiën.

Het prettige van een netwerk als Waardewerken is dat je, je eigen bedrijf kan spiegelen aan dat van een ander. Deze andere bedrijven zijn, net als onze boerderij, geen standaardbedrijven waar allerlei kengetallen en normen voor bestaan. Het is na al die jaren prettig om te weten dat je bedrijf serieus genomen wordt en er niet alleen van je gevraagd wordt.

Verslag Waardewerken 2-daagse

Waardewerken was dit jaar op 3 en 4 maart te gast op Activiteitenboerderij 'Fjouwerhusterpleats', het bedrijf van Steven en Klaziena van der Zee uit Rohel. Het thema van deze tweedaagse was identiteit, arbeid en organisatie.

Op de eerste dag stond het onderwerp "Ik en mijn bedrijf" centraal. Hierbij werd allereerst nagegaan in welke ontwikkelingsfase de Waardewerkenbedrijven zich bevinden. Men kon kiezen uit de volgende mogelijkheden; kwaliteitverbetering, schaalvergroting door uitbreiding of nieuwe vormen van multifunctionele landbouw aan het bedrijf toe te voegen, behouden wat er is of ontwikkeling richting bedrijfsopvolging. De grootste groep Waardewerkeren blijkt te gaan voor kwaliteitsverbetering. Schaalvergroting werd het minst gekozen.

's Middags volgde na de lunch een rondleiding over het bedrijf. Er werd gevraagd om te proberen te achterhalen welke identiteit het bedrijf heeft en welke kwesties er spelen. De waardewerkeren typeren het bedrijf van Klaziena en Steven als volgt: ondernemend, eerlijkheid, doen wat je past, meerwaarde, duidelijkheid, plezier en vooral alles samen doen. De dag werd afgesloten met een diner in een voormalige zuivelfabriek, Hotel Restaurant Tsjongervallei. Na het diner werd het groot agrarisch kansenspel gespeeld. Tevens werd door de enthousiaste hoteleigenaars een zeer uitgebreide rondleiding met tekst en uitleg over het ontstaan van het hotel gegeven.

Op de tweede dag werd met behulp van een externe adviseur dieper ingegaan op het thema 'arbeid en organisatie'. Hier werden de ontwikkelpunten van de individuele deelnemers besproken, zoals het interne proces, optimalisatie en structuur. De individuele resultaten van deze sessie werden vervolgens besproken, om ze te kunnen vertalen naar de consequenties hiervan voor Waardewerken (onderzoeksagenda) of beleid (beleidsagenda).

Het waren twee intensieve dagen waar veel inspiratie uit voort kwam, en waar de Waardewerkeren hun onderlinge relatie en hun relatie met o.a. de Taskforce Multifunctionele Landbouw verstevigd hebben.

Vernieuwing Netwerk Waardewerken

Waardewerken bestaat inmiddels al weer vijf jaar. Ondanks veel enthousiasme bij de meesten zagen we toch dat de betrokkenheid bij enkele deelnemers afnam. Daarom is aan alle Waardewerkers gevraagd of zij bij het netwerk betrokken willen blijven en zijn de voorwaarden voor deelname aangescherpt.

Van de negentien deelnemers haken er drie af. Dit zijn Johan Martens (Hemelrijksche Hoeve), Carlos Faes (Philips fruittuin) en Florian de Clercq (Landgoed de Olmenhorst). Via deze weg willen we Johan, Carlos en Florian bedanken voor hun inzet. Zij hebben, vooral in de opstartfase, een cruciale rol gespeeld binnen het netwerk.

Momenteel is Waardewerken op zoek naar drie tot vijf nieuwe bedrijven die het netwerk willen versterken. Bij het zoeken naar bedrijven zal het accent liggen op vormen van multifunctionele landbouw die nog niet of beperkt aanwezig zijn binnen het netwerk. Denk hierbij aan wijnbouw, energieproductie, een nieuw landgoed, kook en smaaklessen of een Pergolabedrijf. We streven ernaar om in oktober weer op volle sterkte te zijn.

Waardewerken projecten

Boergroep

Het doel van dit project is om vanuit het perspectief van burgers uit de steden een visie te ontwikkelen op (multifunctionele) landbouw. Na de succesvolle opstart van twee groepen in Amsterdam en Groningen eind 2008 zijn er begin 2009 nog twee nieuwe groepen opgestart in 's-Hertogenbosch en Almelo. Inmiddels bestaat het netwerk uit 180 Boergroepers!

Op 27 juni was er op Stadslandgoed de Kemphaan een landelijke dag van de Boergroep. Hierbij waren ongeveer veertig mensen aanwezig. Tijdens deze dag is er een volgende stap gezet richting een gezamenlijke visie en agenda van de Boergroep. Belangrijke thema's zijn: evenwicht stad – land, respect voor mens en dier, duurzame voedselproductie, het boerenbedrijf, landschap en natuur. Het is de bedoeling om in het najaar een visiedocument uit te brengen. Voor meer informatie: Frans.vanalebeek@wur.nl. Kijk ook eens op: www.boergroep.nl

Praktijkstages

In 2009 vonden de eerste praktijkstages plaats. Vanwege de haalbaarheid is ervoor gekozen in plaats van 'echte' stages een korte ontmoeting tussen een Waardewerker en beleidsmakers te arrangeren. Een ontmoeting (praktijkstage) begint met een rondleiding over het bedrijf waarbij de bezoekers gevraagd wordt foto's te maken van dingen die hen opvallen, een discussie naar aanleiding van de foto's en tenslotte een uitgebreide discussie aan de hand van een paar door beide partijen vooraf geformuleerde vragen en discussiepunten.

Tot nu toe hebben twee ontmoetingen plaatsgevonden; één ontmoeting, waarin zorglandbouw centraal stond, vond plaats op de Hemelrijksche Hoeve, waar Johan Martens

vier ambtenaren van het ministerie van VWS ontving. Een tweede ontmoeting, waarin het weidevogelbeheer centraal stond, vond plaats op Activiteitenboerderij Fjouwerhusterpleats, het bedrijf van de familie van der Zee.

Tijdens deze twee ontmoetingen gaven de betrokken partijen aan van elkaar te hebben geleerd. Tevens zijn er toezeggingen gedaan over acties. In het komende half jaar zullen we de beide ontmoetingen daarop evalueren. In 2009 worden twee andere ontmoetingen georganiseerd. Voor meer informatie: Francisca.caron-flinterman@wur.nl.

MAER

De MAER (MAAtschappelijke Effect Rapportage) is een tool voor ondernemers om de maatschappelijke meerwaarden van multifunctionele landbouw aan te tonen. Onlangs is de publicatie verschenen. Hij is te vinden op http://www.waardewerken.nl/Downloads/MAER_rapport.pdf

Uit gesprekken met ondernemers en bedrijfsadviseurs bleek dat de MAER een prima aanvulling is op de reguliere ondernemersplannen, omdat het niet uitgaat van de prestaties en de capaciteiten van de ondernemer en zijn bedrijf, maar redeneert vanuit de wensen en eisen vanuit de omgeving. Dit maakt de MAER een krachtig hulpmiddel om de gemeente te overtuigen. *“Wij krijgen steeds meer klanten met plannen in de verbrede landbouw. Onze adviseurs participeren in een landelijke werkgroep om bij te blijven met expertise en de ontwikkelingen. De MAER kan een goede aanvulling zijn bij het maken van bedrijfsplannen.”*

Omdat de MAER goed is ontvangen bij ondernemers, adviseurs en gemeenten willen wij dit jaar de scan doorontwikkelen van 'papierene versie' tot een gebruikersvriendelijke webapplicatie. De MAER is dan door een bredere groep te gebruiken; een mooi voorbeeld van spin-off vanuit Waardewerken! Voor meer informatie of een exemplaar van het rapport: Abco.debuck@wur.nl

Organisatievormen Multifunctionele Landbouw

“Ik ben een multifunctioneel ondernemer en ben vier jaar geleden gestart met een bezoekboerderij. Het terras zorgde voor de verdiensten. Een jaar later openden we onze boerderijwinkel met streekproducten. Vorig jaar hebben we een verbouwing gehad voor zowel het horecagedeelte als de winkel. Het ziet er nu goed uit! Het werk is er niet minder op geworden, het aantal melkkoeien is ook toegenomen in deze periode.

Druk dus, maar dat is ook het leuke van die multifunctionele landbouw. Zoveel mogelijkheden, voor de toekomst hebben we nog plannen genoeg. We denken wel eens aan kinderopvang op de boerderij, een educatieprogramma met de scholen uit de omgeving. Of zullen we toch de bezoekboerderij uitbreiden met sportieve groepsactiviteiten?

Ideeën genoeg, maar hoe gaan we dat organiseren? Nog meer personeel erbij? Het groeit me nu eigenlijk al boven het hoofd. Nee, het moet anders. Ik zoek iemand die mee wil ondernemen, iemand die risico draagt en verantwoordelijkheid neemt, iemand die investeert in die nieuwe activiteit.”

In het project 'ondernemingsvormen in de multifunctionele landbouw' staat centraal hoe je met meerdere ondernemers in een multifunctioneel bedrijf samen kan werken. We gaan op zoek naar een stappenplan wat je als ondernemer(s) moet doorlopen om te komen tot vruchtbare samenwerking. Daarna gaan we een aantal praktijksituaties (bedrijven die het willen gaan doen en bedrijven die het hebben gedaan) tegen het licht houden. Voor meer informatie: Daniël.dejong@wur.nl

Nieuwe Kansenscanner

De brochure 'Kansenscanner verbrede landbouw', die in 2007 is gemaakt, heeft zich bewezen als zeer nuttig product. De kansenscanner heeft aan de basis gestaan van het project 'Plattelandsimpuls' en is veel gebruikt door (groepen) startende ondernemers. In de afgelopen jaren heeft de multifunctionele landbouw zich echter razendsnel ontwikkeld. Hierdoor is veel informatie in de Kansenscanner verouderd of onvolledig. Samen met de Taskforce Multifunctionele Landbouw wordt nu de laatste hand gelegd aan een nieuwe versie van de Kansenscanner. De Kansenscanner Multifunctionele Landbouw zal medio september gereed zijn. Voor meer informatie: Arjan.dekking@wur.nl

Regionale ontmoetingen

Op 26 november heeft op Fruittuin Verbeek in Oldebroek een regionale bijeenkomst plaatsgevonden. Op deze bijeenkomst waren ongeveer 25 mensen aanwezig; multifunctionele ondernemers uit het netwerk van Fruittuin Verbeek en een flink aantal regionale stakeholders (provincie, gemeenten, KvK, MKB etc.). Het thema van deze bijeenkomst was 'het belang van de multifunctionele landbouw voor de lokale economie'.

Vooraf het inzichtelijk maken van het zakelijke netwerk om een multifunctioneel bedrijf was een eyeopener voor veel aanwezigen en leverde een zeer geanimeerde discussie op. Deze succesvolle formule zal in 2009 nog een aantal keren worden herhaald en misschien wel leiden tot enkele regionale Waardewerken-initiatieven. Voor meer informatie: Arjan.dekking@wur.nl

Waardewerken en de Task Force

Het netwerk Waardewerken is voor de Taskforce Multifunctionele Landbouw van grote betekenis. Waardewerken heeft een beleidssignalerende rol en fungeert als klankbord voor de Taskforce en voor het Ministerie van LNV. De Taskforce wil daarnaast gebruik maken van de expertise en het netwerk van Waardewerken. De Taskforce heeft dit voorjaar een aantal specifieke vragen en thema's benoemd en aan de Waardewerker gevraagd of ze hierbij betrokken willen worden. Hierbij gaat het om de volgende onderwerpen:

- Het onderwijsprogramma Multifunctionele Landbouw van de Groene Kenniscoöperatie.
- Coaching, scholing en training van (netwerken van) multifunctionele ondernemers.
- Het inspireren en coachen van jonge ondernemers en bedrijfsopvolgers.
- Het opschalen en professionaliseren van agrotourisme en plattelandsrecreatie.
- Het evalueren van de kwantitatieve analyse van de multifunctionele sector.
- Activiteiten m.b.t. wet- en regelgeving.

Een flink aantal Waardewerker heeft aangegeven dat ze bij één of meerdere van deze activiteiten betrokken wil worden. Vooral op het gebied van coaching en training willen de Waardewerker, naast het ondersteunen van de activiteiten van de Taskforce, zelf ook een grotere rol spelen. Deze activiteiten zullen een belangrijk onderdeel van de Waardewerken-agenda en de agenda van de Waardewerker worden.

Daarnaast is er begin juli een gesprek geweest met Waardewerken, de Taskforce en een aantal mensen van het Ministerie van LNV. Besproken onderwerpen zijn:

- Voorkom subsidieafhankelijkheid; **geen** subsidie voor investeringen, maar **wel** subsidie om te komen tot goede bedrijfsplannen.
- De kwaliteit van adviseurs op het gebied van Multifunctionele Landbouw.
- Het opzetten van kennisnetwerken voor de verschillende vormen van Multifunctionele Landbouw.

Voor meer informatie: Gerard.migchels@wur.nl